

ศึกษาอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรหลักการปกครอง ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

A Study on Duties towards Teacher and Pupils : The governing Principle in Theravada Buddhism

พระทวีศักดิ์ ตปสีโล (เฉลิมสิริโรจน์)

Phra Taweesak Tapasilo (Chalemsirojn)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สงเสริม แสงทอง

Songserm Seangthong

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail: Taweesak.clsrn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาหลักอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท (2) เพื่อศึกษาสภาพและบริบทการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตร ในคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน (3) เพื่อแสวงหาแนวทางการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตร ของคณะสงฆ์ ในจังหวัดสุโขทัย

ผลการวิจัยพบว่า หลักอาจารย์วัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ วัตรที่อันเตวาสิกพึงปฏิบัติต่อพระอาจารย์ และหลักอันเตวาสิกวัตร คือ วัตรที่อาจารย์พึงปฏิบัติต่ออันเตวาสิก ภิกษุใหม่ผู้บวชแล้วขออาศัยอยู่กับพระอาจารย์เรียกว่า “อันเตวาสิก”

สภาพและบริบทการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตร ในคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันนี้ พบว่า นอกจากจะยึดถือการอบรมตามพระธรรมวินัยด้วยหลักอาจารย์วัตร-อันเตวาสิกวัตรแล้วยังปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถระสมาคม ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนที่เห็นเป็นทางการ โดยการสั่งการจากผู้มีอำนาจเจ้าคณะปกครอง จึงทำให้ขาดความสับสนในฐานะอาจารย์และศิษย์

แนวทางการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจริยวัตรกับอันเตวาสิกวัตร ของคณะสงฆ์ ในจังหวัดสุโขทัย พบว่า พระอุปัชฌาย์และอาจารย์จะต้องประพฤติปฏิบัติตามคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่สัทธิวิหาริกและอันเตวาสิก ควรจะประชุมปรึกษาหารือแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาและช่วยกันรับผิดชอบอย่างเต็มที่และจริงจัง นอกจากนี้พระอุปัชฌาย์อาจารย์ควรจัดระบบการปฏิบัติหน้าที่ในการอบรมสัทธิวิหาริกอันเตวาสิก ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการสงเคราะห์ ด้านการรักษาพยาบาล และด้านการสร้างศาสนทายาท

คำสำคัญ : อันเตวาสิกวัตรหลักการปกครองในพระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This thematic paper is of three objectives as follows: (1) to explore the principles of Ācariyavatta and Antevāsikavatta in Theravada Buddhism; (2) to investigate the condition and context of teaching based on the Ācariyavatta and Antevāsikavatta in the present Thai Sangha and (3) to seek ways to teach according to the Ācariyavatta and Antevāsikavatta principles of the Sangha in Sukhothai Province.

The results revealed that the Ācariyavatta principle in Theravada Buddhism is duties that Antevāsika or pupil should treat teachers, and the principle of Antevāsikavatta is the duties that teachers should treat to pupil. In addition, the new priests, they have to ask Nissaya or resources with the master, called “Antevāsika”. The condition and context of the training preached according to the principles of Ācariyavatta and Antevāsikavatta in the current Thai monks found that in addition to adhering to the disciplined training with the principles of Ācariyavatta and Antevāsikavatta, the monks were also ruled under the Sangha Act and the Sangha Council of Thailand. This caused formal relationships by orders from the authority to rule the monks, thereby deprived them of relationships as teachers and students. As for the Ācariyavatta and Antevāsikavatta training guidelines of Buddhist monks in Sukhothai province, preceptors and teachers must behave in

accordance with the properties of the patriarch to be a good example to Saddhivihārika or co-resident and Antevāsika or one living with one as a pupil. In addition, the preceptors should organize the system of training of Saddhivihārika and Antevāsika in areas such as governance, education, relief, medical care, and the creation of religious heirlooms.

Keywords : The governing Principle in Theravada Buddhism

บทนำ

ในสังคมไทยสมัยนี้มีกระแสข่าวการประพฤติเสียหายเกี่ยวกับพระสงฆ์ปรากฏบ่อยขึ้นทำให้พุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธาไม่แก่กล้าหรือไม่พิจารณารอบด้านได้เสื่อมศรัทธาต่อพระสงฆ์ในภาพรวม หากพิจารณาเรื่องนี้พบว่าพฤติกรรมเสื่อมเสียของพระสงฆ์จำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ ความเสียหายด้านพฤติกรรมเป็นการปฏิบัติส่วนตัวที่ไม่เหมาะสมแก่สมณะภาวะ และความเสียหายด้านหลักการหรือการตีความหลักธรรมที่ผิดไปจากพระธรรมวินัย (พระเมธีวราภรณ์, 2553: 2) นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์จำนวนมากความหลงใหลในวัตถุนิยมในสภาพปัจจุบันกระแสวัตถุนิยมรุนแรงจนส่งผลให้ค่านิยมทางด้านจิตใจถูกละเลยไป องค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนธรรม และศาสนพิธีกำลังมีปัญหาทั้งภายในและภายนอกอยู่รอบด้าน เนื่องจากผู้ที่เข้ามาบวชในพระศาสนา เมื่อบวชแล้วไม่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอาศัยช่องทางจากความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยของชาวพุทธเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยวิธีการต่างๆ เช่น แสวงหาลาภสักการะโดยยื่นปึกหลักรับบิณฑบาตและเรียกรับเงินทองเพื่อประโยชน์ตนเองบางครั้งตั้งตนเป็นหมอดู ทำนายทายทัก บอกใบ้ให้หวย เป็นหมอยาหมอเสน่ห์หลอกลวงให้ประชาชนหลงผิดปฏิบัติผิดและยิ่งกว่านั้นชาวพุทธบางคนถึงขนาดปลอมบวชเป็นพระภิกษุสามเณร แล้วใช้อุบายหลอกลวงที่แยบยล จนกลายเป็นข่าวตามสื่อมวลชนอยู่บ่อยครั้ง สร้างความเสียหายต่อสถาบันพระพุทธศาสนาโดยส่วนรวมยากที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว

ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่พระภิกษุบางรูปได้ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดภาวะวิกฤติศรัทธานั้น มาจากตัวแปรที่น่าสนใจ ประกอบด้วย (1) ศรัทธาวิปริตจึงก่อให้เกิดวิกฤติศรัทธา เพราะพุทธศาสนิกชนสนับสนุนหรือส่งเสริมในทิศทางที่ไม่ถูกต้องจึงทำให้พระภิกษุยึดติดในวัตถุนิยมและบริโภคนิยม (2) บุญวิปริต การเน้นสอนเรื่องบุญที่เน้นเฉพาะตัวบุญแต่ขาดกุศลโดยแปลงบุญให้เป็นเรื่องของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม

แทนที่จะบุญจะเป็นสัญลักษณ์ของความสุขในฐานะที่เป็นเครื่องมือสร้างความอึดใจและ
 ขำระใจ (3) การสอนวิปริตพระภิกษุบางรูปเน้นสอนเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากกว่า
 ปาฏิหาริย์แห่งธรรมการสอนให้มนุษย์ชื่นชมและกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าตัวเองทั้ง
 ที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำเตือนว่าในหมู่มนุษย์ทั้งหลายผู้ที่ฝึกตนดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุด
 (4) การใช้สื่อที่วิปริต สื่อไอทีต่างๆ ในปัจจุบันมีพระภิกษุและสามเณรจำนวนหนึ่งใช้สื่อ
 ไอทีโดยขาดการรู้เท่าทัน และขาดการระมัดระวังทั้งการพูด สื่อข้อความ การนำเสนอภาพ
 และคลิปเสียงที่ไม่เหมาะสมแก่ความเป็นนักบวช จะเห็นว่ามีภาพและเสียงจำนวนมากที่
 พระภิกษุได้โพสต์หรือนำเสนอในพื้นที่ของอินเทอร์เน็ต เช่น ยูทูบ เฟสบุ๊ก ซึ่งสะท้อนให้เห็น
 ว่าพระสงฆ์ได้ประพฤติด้อยหน้าต่อพระธรรมวินัยและไม่เคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติ ทำให้
 มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ก่อให้เกิดวิกฤติศรัทธาและความสั่นคลอนต่อพระพุทธศาสนา
 (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า เจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2532: 17) ซึ่งในครั้งสมัยพุทธกาล
 พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมหรือ
 สามัคคีธรรมให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ โดยอาศัยการนับอายุพรรษาใน
 การนับลำดับชั้นอาวุโส มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ ในสังคมของพระสงฆ์นั้นเป็นอยู่
 อย่างเรียบง่ายในการดำเนินชีวิตมีภาระสำคัญที่จะต้องปฏิบัติอยู่ 2 อย่าง คือ (สมเด็จพระ
 ญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2541: 24) ศึกษาคันถธุระเป็นการศึกษา
 เล่าเรียนคำสอนพุทธพจน์ต่างๆ และศึกษา วิปัสสนาธุระ ได้แก่ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏ
 ฐานเพื่อให้เข้าใจชีวิตตามสภาพความเป็นจริง การศึกษาอย่าง 2 อย่างนับว่าเป็นข้อปฏิบัติ

นอกจากคันถธุระและวิปัสสนาธุระแล้วยังมีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยในข้อ
 วัตร 14 ของพระสงฆ์ คือ อาคันตุกวัตร (ข้อวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้จรมมา) อาวาสกวัตร (ข้อ
 ปฏิบัติของภิกษุเจ้าถิ่น) คมิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะเดินทางจากไป) อนุมุทนาวัตร
 (วัตรในการอนุโมทนาในที่ฉัน) ภัตตคควัตร (วัตรปฏิบัติในที่ฉัน) ปิณฑจาริกวัตร (วัตรของ
 ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต) อารัญญิกวัตร (วัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า เสนาสนวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยว
 กับที่อยู่อาศัย) ชันดาฆรววัตร (วัตรปฏิบัติในเรือนไฟ) วัจกุฎีวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับส้วม อุปี
 ชฌายวัตร (วัตรปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์) สัททิวาหาริกวัตร (ข้อปฏิบัติต่อสัททิวาหาริก) อาจา
 รียวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออาจารย์) อันตวาสกวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออันตวาสก) ซึ่งเป็นระเบียบวิธี
 ปฏิบัติต่างๆ ในสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์อันส่งเสริมให้การบำเพ็ญสมณ
 ธรรมดำเนินไปด้วยดีและเรียบร้อย โดยวัตร 14 นี้ หากพระภิกษุสงฆ์ไม่เอื้อเฟื้อไม่ประพฤติ
 ตามเป็นอาบัติทุกกฏ ในขณะที่ตั้งใจว่าจะไม่ทำตามข้อวัตรนั้นในข้อใดที่คำปฏิเสธและห้ามว่า
 “อย่า” หรือ “ไม่” หากภิกษุขึ้นทำในข้อนั้นๆ เป็นอาบัติทุกกฏในขณะที่ล่วงละเมิดข้อห้าม

นั้นซึ่งเป็นข้อปฏิบัติเพื่อป้องกันความประมาทหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับเพศสมณะ (คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง, 2539: 3)

อาจริยวัตรกับอันตเวาสิกวัตร เป็นวัตรข้อปฏิบัติข้อที่ 13 และ 14 ที่พระภิกษุสงฆ์ควรทำให้เหมาะสมกับสมณะสาธูปเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความผาสุกแก่สถานที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องการประพฤติในเรื่องพระวินัยซึ่งเป็นวัตรหรือข้อปฏิบัติตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผิดพลาดกล่าวคือมีการถือปฏิบัติโดยมงายหรือสักว่าทำตามๆ กันมาโดยที่ไม่มีความเข้าใจในความมุ่งหมายไม่เห็นเหตุและผลจนหลงไปว่าจะถึงความบริสุทธิ์จะบรรลุจุดมุ่งหมายสุดท้ายเพียงด้วยศีลวัตรด้วยระบบระเบียบพิธีเหล่านั้นขยายรูปแบบกลประหลาดพิสดารออกไป ซึ่งเป็นข้อปฏิบัตินอกกรอบของพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาหรือรักษาศีลบำเพ็ญระเบียบปฏิบัติต่างๆ โดยมีตัณหาและทิฐิแอบแฝงมีความอยากได้ ลาภ ยศ และสรรเสริญเป็นผลตอบแทนมุ่งหวังจะได้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ จนทำให้เกิดการบดบังความมุ่งหมายที่แท้จริงและยังปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงจุดหมายสำคัญของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบัน พระภิกษุสงฆ์ยังมองข้ามและไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องอาบัติเล็กน้อยๆ ไม่เหมือนพระสงฆ์สมัยก่อนที่ท่านจะมีข้อปฏิบัติที่ละเอียดสุขุมมากทั้งเรื่องอาหารการขบฉัน การนอน การนั่ง การพูด การคุย การขับถ่ายต่างๆ อาจารย์จะกำชับพระเณรอย่าได้มองข้าม เช่น อาหารขบฉัน ท่านห้ามกัดห้ามแทะ ห้ามตัดไม้ ขุดดินเรื่องบริขารเครื่องใช้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจีวรหรือเป็นบาตรต้องเคารพรักษา ถือเป็นของสูง แม้แต่การขบฉันอาหารที่เป็นเศษเดนต้องทิ้งลงในกระโถน ห้ามวางกระโถนหรือของที่เป็นเศษเป็นเดนบนฝาบาตรเด็ดขาด ท่านบอกว่าของเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ ถ้าทำไม่ได้จะทำให้ชีวิตนี้กับขบฉันนี้เศร้าหมองเป็นการสร้างบาปสร้างกรรมให้ตัวเอง เรื่อง การเดินจงกรมหรือนั่งสมาธิ ท่านให้ถือว่าเป็นงานหลักของพระเณรที่จะต้องทำเป็นกิจวัตรเช่น วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ สามเณร ทั้ง 14 ประการเป็นหลักการปฏิบัติที่นำมาซึ่งพฤติกรรมทั้งดงาม ก่อให้เกิดศรัทธาความเลื่อมใสในพระสงฆ์หากภิกษุยึดถือ ปฏิบัติตามก็จะมีกิริยามารยาททั้งดงามควรค่าแก่การเคารพน่าเชื่อถือในฐานะผู้นำนานบุญ และนำไปสู่ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาต่อไป

จากสภาพปัญหาของพระสงฆ์ในปัจจุบันดูเหมือนจะละเลยเรื่องวัตรปฏิบัติเหล่านี้ไปไม่น้อย โดยเฉพาะหลักวัตรใหญ่ๆ เช่น หลักอุปัชฌายวัตรกับสัทธิวาหาริกวัตร หลักอาจริยวัตรกับอันตเวาสิกวัตร ซึ่งหลักการปฏิบัติทั้ง 2 หากนำมาปฏิบัติละใช้ในการดูแลปกครองกันอย่างจริงจัง ก็จะเป็นการสร้างศาสนทายาทที่ดีมีคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ใหญ่สู่ผู้น้อยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการถ่ายทอด

องค์ความรู้ แม้ในการปฏิบัติธรรมจำเป็นต้องพึ่งครูบาอาจารย์ที่คอยให้คำแนะนำชี้ทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาคุณธรรมรวมทั้งพัฒนาพฤติกรรมที่ตีสามแห่งพระภิกษุสงฆ์และยังเพิ่มพูนความศรัทธาในพระพุทธศาสนาดังนั้นข้อวัตรจึงไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยที่ควรมองข้าม แต่จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงในระยะยาวต่อไป

ฉะนั้น จากเหตุและผลข้างต้น นับว่าเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง “ศึกษาอาจริยวัตรกับอันเตวาสิกวัตรหลักการปกครองในพระพุทธศาสนาเถรวาท” เพื่อนำมาใช้กับแนวทางการปกครองดูแลอบรม แนะนำ สั่งสอน เป็นการสร้างศาสนทายาทที่ดีมีคุณภาพของพระสงฆ์ไทยปัจจุบันเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา ความหมาย พัฒนาการ หลักการ วิธีการและผลการปฏิบัติวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท และการประยุกต์ใช้ หลักอาจริยวัตรกับอันเตวาสิกวัตร ในการดำเนินชีวิตประจำวันของพระสงฆ์ในปัจจุบัน โดยองค์ความรู้จากการศึกษาจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์และผู้ที่มีความสนใจทั่วไป ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินพัฒนาการปกครอง ความเป็นอยู่ของสงฆ์อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาหลักอาจริยวัตรกับอันเตวาสิกวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2) เพื่อศึกษาสภาพและบริบทการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจริยวัตร กับอันเตวาสิกวัตร ในคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน
- 3) เพื่อแสวงหาแนวทางการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจริยวัตรกับอันเตวาสิกวัตร ของคณะสงฆ์ในจังหวัดสุโขทัย

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัย เรื่อง “ศึกษาอาจริยวัตรกับอันเตวาสิกวัตรหลักการปกครองในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหา โดยการทบทวนเอกสารตำรา บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาสัมพันธ์สอดคล้องกับการศึกษาหลักอาจริยวัตร กับอันเตวาสิกวัตร ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษา แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและนำหลักการมาสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย (1) ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) พระวินัยปิฎกหมวดที่เกี่ยวกับ หลักอาจริยวัตรกับอันเตวาสิกวัตร ใน

พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยใช้พระวินัยปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 ประกอบด้วยอรรถกถา และฎีกาพระวินัยเป็นหลัก (2) ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาเอกสาร งานวิชาการและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เสริมด้วยการศึกษาสภาพ และบริบทในพื้นที่ในการทำวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งตัวแปรออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ตัวแปรต้น (Independent Variables) สภาพและบริบทการดูแล อบรม สั่งสอน ตามหลัก อารยิกวัตรกับอันเตวาสิกวัตร ของคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท (2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) แนวทางการดูแล อบรม สั่งสอน ตามหลัก อารยิกวัตรกับอันเตวาสิกวัตร ของคณะสงฆ์ในจังหวัดสุโขทัย และใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purposive sampling) วัดที่อยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองสุโขทัย อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอศรีสชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ผลการวิจัย

1. อารยิกวัตรกับอันเตวาสิกวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

แรกเริ่มแต่ต้นพุทธกาลที่พระพุทธองค์ออกประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ยังไม่ได้กำหนดให้ภิกษุใหม่ต้องถืออุปัชฌาย์วัตรทำให้กุลบุตรเหล่านั้นเมื่อบวชแล้วไม่มีใครคอยให้การศึกษอบรมเรื่องมรรยาทหรือข้อปฏิบัติต่างๆ จึงพากันประพฤติเสียหยา เช่นนั่งห่มจีวรไม่เรียบร้อย ตอนออกบิณฑบาตพบคนกำลังบริโภคก็ยืนบาตรขอรับอาหารยืนบนของที่ทำเป็นอาหารออกปากขออาหารจำพวกแกงข้าวสุกมาฉันด้วยตนเองบางพวกพอถึงเวลาฉันภัตตาหารก็ส่งเสียงดังในโรงฉันทำให้ชาวบ้านที่พบเห็นพากันตำหนิว่า “ภิกษุพวกนี้ส่งเสียงดังในโรงฉันเหมือนพวกสมณพราหมณ์ในสถานที่เลี้ยงพราหมณ์” พวกภิกษุได้ยินคนเหล่านั้นกล่าวตำหนิจึงได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบพระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์สอบถามจนทราบความตามเป็นจริงทรงตำหนิว่า “การกระทำนั้นไม่สมควรไม่เหมาะสมไม่ใช่กิจของสมณะมิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสหรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลยแต่กลับจะทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้ไม่เลื่อมใสคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วกลับคลายความเลื่อมใสไปเป็นอย่างอื่น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 64-79: 81)

หลักอันเตวาสิกวัตร ได้แก่ ธรรมเนียมวัตรหรือข้อปฏิบัติต่ออันเตวาสิกหน้าที่อันพระอาจารย์จะพึงกระทำต่ออันเตวาสิกกล่าวโดยสรุปเฉพาะด้านที่สำคัญ ได้แก่ ถ้าอาจารย์มีบาตรมีจีวรมีบริวาร อันเตวาสิกไม่มี พึงสงเคราะห์ด้วยบาตรจีวรและบริวารอื่นๆ “ด้วยอุบายว่าอย่างไรหนอ บริวารพึงเกิดขึ้นแก่อันเตวาสิก” อันเตวาสิกอยู่ในวิหารใด ถ้าวิหาร

นั้นสกปรก ถ้าสามารถ ฟังชำระให้สะอาด ฟังจนบาตร จีวร เตียง ตั้ง ฟังกวาดเพดานลงมา ก่อน เช็ดขอบหน้าต่างประตู ฟังเช็ดถู ขนกลับไว้ที่เดิม ถ้าอันเตवासิกเกิดความไม่ยินดี เกิด ความรำคาญ เกิดความเห็นผิด อาจารย์ฟังช่วยระงับ หรือบอกภิกษุอื่นช่วยระงับ หรือฟัง แสดงธรรมกถาแก่อันเตवासิก ถ้าอันเตवासิกต้องอาบัติหนัก ควรแก้มานัต ควรแก้อัพภาน อาจารย์ฟังทำการชวนขวายเป็นว่า “ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังให้กรรมแก่อันเตवासิก ถ้าสงฆ์ต้องการจะทำการกรรม คือ ตัชชะนียกรรมนิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรร มหรืออุกเขปณียกรรมแก่อันเตवासิก อาจารย์ฟังทำการชวนขวายเป็นว่า “ด้วยอุบายอย่างไร หนอ สงฆ์ไม่ฟังทำการกรรมแก่อันเตवासิกหรือฟังเปลี่ยนไปเป็นโทษเบา เมื่อเกิดอาพาธก็เอาใจ ใส่พยาบาลจนตลอดชีวิต

ด้วยรูปแบบการดูแล อบรม แนะนำ ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ เป็นการปกครองของ สงฆ์ดังมีพัฒนาการมาตามลำดับและดำเนินไปภายใต้ธรรมและวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง และบัญญัติไว้แล้ว ซึ่งในช่วงต้นพุทธกาลจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์ เองในฐานะที่ทรงเป็นพระธรรมราชา ด้วยอำนาจแห่งธรรมที่พระองค์ตรัสรู้แล้วนั่นเอง แม้อ่ ามจะมอบอำนาจในบางเรื่องให้แก่พระสงฆ์สาวก แต่ภายหลังเมื่อมีพระสงฆ์สาวกเพิ่มจำนวน มากขึ้น ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องวางระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ จึงต้องทรง บัญญัติสิกขาบทคือพระวินัยขึ้นสำหรับสังคมสงฆ์ และในที่สุดก็ทรงกระจายอำนาจไปให้แก่สงฆ์

ดังนั้น การศึกษาหลักอาจารย์วัตรกับอันเตवासิกวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท นี้จึงมีรูปแบบเฉพาะตนตามที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวางระเบียบแบบแผนไว้ให้ดำเนินไป ภายใต้ธรรมและวินัยซึ่งทรงแสดงและบัญญัติไว้แล้วนั่นเอง เพื่อให้คอยดูแลอบรมสั่งสอน สัทธิวิหาริกและอันเตवासิกของตนเองอย่างใกล้ชิด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ หมู่คณะจนเกิดเป็นศาสนทายาทที่ดีในที่สุดนั่นเอง

2. สภาพและบริบทการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจารย์วัตรกับอันเตवासิกวัตร ในคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

สัทธิวิหาริก หรือ อันเตवासิก มีมานะถึงกับอุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์ไม่ได้แล้ว ย่อมยากที่จะรับการสั่งสอน อบรมโดยแท้จริงได้ เพราะฉะนั้นความมุ่งหมายอันนี้นับว่าเป็น ความสำคัญอย่างยิ่งของการถือนิสัยส่วนความมุ่งหมายอย่างอื่น ที่พอจะมองเห็นได้ทั่วไป ก็มีอยู่ เช่นหวังจะให้เกิดความรักใคร่แก่กันและกัน เกิดความสนิทสนม ความเป็นกันเอง ในระหว่างกันและกัน ตลอดถึงกับจะเป็นโอกาสให้ได้รับโอวาท คำสั่งสอนที่พิเศษไปกว่า ธรรมตา และเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ที่บัณฑิตได้วางไว้แต่กาลก่อน

ดังนั้น ย่อมจะเห็นได้ว่า อันเตवासิก เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งประโยชน์แก่กันและกัน

ทั้งสองฝ่าย สำหรับการอุปัฏฐากนั้น มีลักษณะอาการก็อย่างก็ประการ ย่อมมีชัดเจนอยู่แล้ว ในตำหรับตำราอันว่าด้วยนิสสัยหรืออุปัชฌายวัตรอาจริยวัตร เป็นต้น ซึ่งผู้ปรารถนาอาจหา ศึกษาเอาได้โดยละเอียดจากที่มานั้นๆ เมื่อสรุปความแล้ว พอจะเห็นได้ว่า การอุปัฏฐากนี้เป็นการกระทำที่ให้เกิดความผาสุกแก่อุปัชฌาย์อาจารย์เป็นการกระทำที่แสดงถึงความเคารพนับถือ ความรักใคร่ความเป็นกันเอง เป็นการกระทำที่เป็นตัวอย่างที่ดีงามตามระเบียบของ ขนบธรรมเนียมอารยธรรม หรือวัฒนธรรม เป็นต้น และเป็นการกระทำที่ทำให้ผู้อุปัฏฐากให้มีความฉลาด ไหวพริบ ละเอียดลออ เพราะท่านกล่าวระบุไว้ในวัตรนั้นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้ทำต้องฉลาดรอบคอบ มีความไหวพริบเป็นอย่างยิ่ง กิจวัตรอันนี้ย่อมนำมาซึ่งประโยชน์ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญงอกงามในพระศาสนา ของสัทธินิหาริก หรือ อันเตวาสิก เหล่านั้น ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้หวังความเจริญแก่ตน พึงชวนชวนทำตามโอกาส

สภาพการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจริยวัตรของคณะสงฆ์ไทย แนวทางนี้เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับคณะสงฆ์ไทยยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบๆ ต่อกันมา แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ก่อนที่พระมหาปาละ จะทูลถามธุระในพระพุทธศาสนากับพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ท่านอยู่ในสำนักพระอาจารย์และอุปัชฌาย์ครบ 5 พรรษาแล้ว หมายความว่า พระภิกษุรูปใดก็ดี เมื่อบวชแล้วจะต้องศึกษาเล่าเรียนพื้นฐานอย่างน้อย 5 พรรษาในสำนักพระอุปัชฌาย์ ปัจจุบันแนวทางนี้คณะสงฆ์ไทยก็ยังยึดอยู่ คือ พระภิกษুবวชใหม่ หากจะไปอยู่วัดอื่นหรือแยกตัวออกไปอย่างน้อยจะต้องอยู่ในวัดพระอุปัชฌาย์หรืออยู่ตามวัดในสายตาพระอุปัชฌาย์ 5 พรรษา แต่ตอนหลังก็อาจ อะลุ่มอล่วย ระหว่างบวช 5 พรรษาก็เรียนหนังสือเพื่อเป็นฐานในการปฏิบัติเป็นปกติ และมีใช้เรียนหนังสือหนึ่งเดียว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ยังวางหลักการปฏิบัติกิจวัตรของพระภิกษุไว้อีก 10 ประการคือ ลงอุโบสถ บิณฑบาตเลี้ยงชีพ สวดมนต์ไหว้พระ กวาดอาวาสวิหารลานพระเจดีย์ รักษาผ้าครอง อยู่ปริวาสกรรม โจนผมปลงหนวดตัดเล็บ ศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติพระอาจารย์ เทศนาบัติ พิจารณาปัจจุเวกขณะทั้ง 4 เป็นต้น

ครูผู้เป็นกัลยาณมิตร จึงต้องทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และ ชักนำให้นักเรียนฝึกฝนพัฒนาตนด้วยเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยตนเอง โดยสร้างให้นักเรียนมี โยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยสำหรับพัฒนาตัวเองขึ้นมาจากภายใน ถ้าทำได้อย่างนี้ พรโตโมสะ ก็เป็น พรโตโมสะ ที่ดี จึงจะได้ชื่อว่า เป็นกัลยาณมิตร เมื่อเป็นเช่นนี้ครูจึงมีหน้าที่ที่จะต้องทำหน้าที่ทั้งสองอย่างสองให้กันไปด้วย กัน (ครูและนักเรียน) ได้เรียนรู้ทั้งเนื้อหา ข้อมูลและฝึกฝนความคิดให้รู้จักคิดพร้อมพัฒนาชีวิตพร้อมกันไป ทุกด้านให้การเรียน เป็นกิจกรรมร่วมกันที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนทั้งสองฝ่ายร่วมมือประสานงานมีบทบาทแสดง ต่อกันทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าการอนุเคราะห์ศิษย์ 2 ประการ ได้แก่ (1) ยกย่อง

ให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ได้แก่ จัดให้มีการประกาศหรือมอบเกียรติบัตรเชิดชูความรู้ความสามารถ หรือคุณงามความดีของศิษย์ตนให้เป็นที่ประจักษ์แก่เพื่อนฝูง หรือแก่สังคมเพื่อจะได้เป็นตัวอย่างที่ดี (2) ทำการป้องกันในทิศทั้งปวง ได้แก่ ป้องกันศิษย์ของตนมิให้เสื่อมเสีย ทั้งป้องกันชื่อเสียง และความปลอดภัย โดยฝากฝังกับผู้หลักผู้ใหญ่ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ครูอาจารย์ สำนึกในหน้าที่เป็นครูอาจารย์ที่ดี มีสัมพันธภาพทางใจกับศิษย์ไว้มิเสื่อมคลาย ไม่ทอดทิ้งศิษย์ ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้วิชาการ สาขาต่างๆ ได้รับการสืบทอดไม่ตายไปตาม ผู้รู้หรือผู้เป็นเจ้าของ และเพื่อให้สังคมได้มีแนวทางที่ดี

สัทธินิวัตร (วิธีที่อุปัชฌาย์ประพฤติโดยชอบในสัทธินิวัตร) อุปัชฌาย์พึง สงเคราะห์อนุเคราะห์สัทธินิวัตรด้วยอุทเทส (การเรียนการสอน) บริบูรณ์ (สืบค้นหาความรู้) โอวาท (แนะนำตักเตือน) และอนุศาสน์ (สั่งสอน) ถ้าสัทธินิวัตรเกิดความเห็นผิด อุปัชฌาย์ พึงให้สละเสีย หรือพึงบอกภิกษุอื่นให้ช่วยให้สละเสีย หรือพึงแสดงธรรมแก่สัทธินิวัตร ซึ่ง สาระของอาจริยวัตรและอันเตวสิกวัตร ก็มีเหมือนกับอุปัชฌาย์วัตรและสัทธินิวัตร (พระราชปริยัติกิจ, 2562: 35)

สรุป อันเตวสิกวัตรนี้มีสาระเพื่อให้ความเอื้อเพื่อต่อกัน สร้างความอบอุ่น ความเป็นกัลยาณมิตรสร้างสายสัมพันธ์ต่อกันทั้งด้านภาพและจิตภาพ ซึ่งเมื่อผู้เป็นศิษย์มีอายุ พรรษาเกิน 5 ไปแล้ว แม้จะแยกย้ายกันไปอยู่ต่างถิ่นที่ แต่ก็ยังคงความเป็นศิษย์-อาจารย์ กันอยู่อย่างเหนียวแน่น ความงอกงามของวิชาที่ได้เรียนมาจากพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ อย่างใกล้ชิดจะเพิ่มขึ้นอย่างไม่รู้จบ ยิ่งใช้วิชาก็ยังเพิ่มปริมาณแตกฉานขยายต่อเนื่องเรื่อย ไป เพราะได้อาศัยหน่อแห่งความงอกงามคือศรัทธาตั้งพุทธาธิว่า “สพฺทา พิชฺ ติโป วุณฺณิ- ศรัทธาเป็นพืช ความเพียรเป็นฝน”

สภาพและบริบทการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจริยวัตรกับอันเตวสิกวัตรใน คณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน อาจริยวัตร-อันเตวสิกวัตรนี้ สามารถจำแนกเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นความ ประพฤติโดยเอื้อเพื่อต่อพระอาจารย์ ดังได้กล่าวแล้วเบื้องต้น และจะเห็นว่าอาจริยวัตรที่กล่าว มาจัดเป็นการอุปฐากพระอาจารย์ที่จะก่อให้เกิดความสะดวกสบายแก่พระอาจารย์พร้อมกัน นั้นก็เป็นสื่อสัมพันธ์ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่อนเตวสิก ด้วยนั้นคือ จะได้รับการศึกษาอบรม จากพระอาจารย์เป็นการตอบแทนถือเป็นการสร้างความผูกพันทางธรรมให้แก่บุคคลทั้งสองฝ่าย ให้มีความใกล้ชิดกันและได้ระลึกถึงอุปการะที่ได้กระทำต่อกันแม้กาลเวลาผ่านไปก็จะมีอาจลืมิ ได้ การสร้างความผาสุกและความสามัคคีในหมู่สงฆ์ตามหลักอาจริยวัตรกับอันเตวสิกวัตรนี้ ถือว่ามีประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์ทั้งในภาวะปกติและในภาวะที่เกิดความขัดแย้ง

กล่าวคือ ในภาวะปกติการที่ทั้งสองฝ่ายได้ทำอุปการะต่อกันสิ่งที่เกิดแน่นอน

คือ ความสมานสามัคคีปรองดองอย่างแนบแน่นระหว่างอาจารย์กับศิษย์และรวมทั้งภิกษุร่วมพระอาจารย์เดียวกันทั้งที่อยู่ภายในหรือภายนอกอาวาส หรือแม้ด้วยหากเกิดความขัดแย้งหรือเกิดอธิกรณ์การที่คณะสงฆ์ได้ทำอุปการะต่อการแก้ปัญหาก็จะเป็นไปโดยง่าย เพราะทั้งสองฝ่ายจะมีความเคารพยำเกรงกัน ปัญหาที่จะสามารถแก้ได้เพราะเห็นแก่ครูบาอาจารย์หรือเพราะมีความเคารพยำเกรงในตัวของอาจารย์ซึ่งถือว่าเป็นเสมือนผู้ให้ปัญญาในธรรมแห่งพระพุทธศาสนา

3. แนวทางการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจารย์วัตรกับอันเตวาลิกวัตร ของคณะสงฆ์ ในจังหวัดสุโขทัย

แนวทางการปกครองของพระสงฆ์ “ในปัจจุบันนี้มีความใกล้เคียงกับชาวบ้านที่ดูแล อบรม ปกครองบุตรและธิดา คือเมื่อบวชเข้ามาแล้วก็มอบให้อาจารย์มีเจ้าอาวาสเป็นต้นดูแลแทน โดยมีหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ เป็นระเบียบปฏิบัติของวัดเป็นแบบแผน (พระสุวโรทัย (จง จตตมโล), 2564: สัมภาษณ์) “ด้านการปกครองเน้นการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามกัจจวัตร 10 อย่างของเรา และกฎระเบียบของวัดแต่ละวัด ส่วนปัญหาและอุปสรรคคือการการปล่อยปละละเลยของอาจารย์ ด้วยการไม่เอาใจใส่ของอันเตวาลิกด้วย จึงทำให้การปกครองรวมถึงการดูแลอบรมอันเป็นการเกื้อกูลกันนั้นหายไปมากทีเดียว” (พระครูพิศิษฐ์ปยุตฺต (สะอาด วรปญฺญ), 2564: สัมภาษณ์)

ในด้านการปกครองนี้คณะสงฆ์ที่เป็นอาจารย์ส่วนน้อยที่ให้ความสำคัญต่ออันเตวาลิกควรแก้ไขเอาใจใส่มากกว่านี้ (พระครูสุตวิริยสุนทร (บรรจง สุชาโต), 2564: สัมภาษณ์) ในด้านการปกครองของพระสงฆ์มีลำดับขั้นปกครองตามหลักเกณฑ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อยู่แล้วแต่เมื่อลงลึกในส่วนของอาจารย์กับศิษย์หรือ อาจารย์กับอันเตวาลิกนั้นการดูแลการปกครองซึ่งกันและกันคนจะเป็นไปอย่างบิดากับบุตรโดยมีความเมตตาแก่กันและกันการอบรมสั่งสอนความประพฤติอาจารย์ในด้านของกัจจวัตรการบิดบาตการทำวัตรสวดมนต์การดูแลเสนาสนะภายในวัดรวมถึงความรู้ในด้านพระธรรมวินัยกฏกติกาต่างๆ การให้เกียรติกันตามฐานะ ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น การปกครองในส่วนหนึ่งนั้นการอบรมทางด้านปริยัติและการปฏิบัติส่วนใหญ่แล้วไม่ได้ใส่ใจอบรมบอกกล่าวแนะนำกันและกันทั้งในส่วนของอาจารย์และอันเตวาลิก การปรับปรุงแก้ไขควรพัฒนาบุคลากรให้ความรู้ในด้านการปกครองให้รู้จักกฏกติกามารยาทรวมถึงข้อวัตรปฏิบัติเอาใจใส่ดูแลอย่างจริงจังตามสายการบังคับบัญชาเป็นต้น (พระบุญเลิศ ถาวโร, 2564: สัมภาษณ์)

เพราะฉะนั้น หลักอาจารย์วัตร-อันเตวาลิกวัตรให้ทันสมัยจึงมีความสำคัญ โดยทุกภาคส่วนจะต้องร่วมบูรณาการส่งเสริมสนับสนุน ร่วมกำหนดนโยบาย การศึกษาสงฆ์ให้

เป็นไปในทางที่เหมาะสมและพึงประสงค์อย่างเป็นเอกภาพร่วมกันภายใต้นโยบายรัฐและมหาเถรสมาคมและเพื่อให้บทความนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรต่อยอดแนวทางการพัฒนาบุคลากรสงฆ์ตามหลักอาจารย์วัตร-อันเตวาสิกวัตร ทำหน้าที่ในการเผยแผ่อบรมให้ความรู้ได้อย่างมีคุณภาพและสืบทอดอายุ พระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืน

อาจารย์วัตร คือวัตรที่อันเตวาสิกพึงปฏิบัติต่อพระอาจารย์ ได้แก่ อันเตวาสิกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้าห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่งเริ่มรับใช้พระอาจารย์ตั้งแต่เช้าด้วยการถวายไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้า ถ้าข้าวมื้อมี พึงล้างภาชนะใส่ข้าวมื้อไปถวาย ถ้าอาจารย์ต้องการจะเข้าหมู่บ้านพึงถวายผ้าห่ม เมื่ออาจารย์กลับพึงปูอาสนะ นอกจากนี้ต้องคอยรับใช้ท่านในโอกาสต่างๆ ทั้งตอนอยู่ในวัดและนอกวัดทั้งตอนฉันอาหารตอนพักผ่อนและตอนสงฆ์น้ำพร้อมกับคอยรักษาความสะอาดเสนาสนะและบริเวรรอบๆ กุฏิ วิหาร และเตียง ตั้งๆ ถ้าอาจารย์ต้องการจะให้เรียน พึงคอยศึกษาเล่าเรียนจากท่าน ถ้าพระอาจารย์ต้องการจะให้สอบถามอรรถ พึงสอบถาม ถ้าอาจารย์เกิดความไม่ยินดีคิดจะสึก อันเตวาสิกพึงช่วยระงับถ้าต้องอาบัติหนัก (สังฆาติเสส) หรือถูกคณะสงฆ์ลงโทษด้วยกรรมมีตชฌนียกรรม เป็นต้น

อันเตวาสิกต้องหาทางช่วยเหลือตามสมควรแก่กรณีพร้อมกับหาทางช่วยบรรเทาความเสียหายอันอาจจะเกิดขึ้น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ อาจารย์พึงกลับประพฤติชอบ พึงหายเยื่อหยิ่ง พึงกลับตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย เมื่ออาจารย์กำลังกล่าว ไม่พึงกล่าวสอดขึ้นในระหว่าง อาจารย์กล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติพึงห้ามเสีย รักษาหัวใจของท่านมีความเคารพจะ ไปไหนบอกเล่าไม่เที่ยวไปตามอำเภอใจจะรับความช่วยเหลือจากใครหรือจะกระทำการสงเคราะห์แก่ใครต้องบอกให้ท่านรับทราบ เอาใจใส่พยาบาลเมื่อท่านอาพาธคอยดูแลท่านตลอดชีวิตรองจนกว่าท่านจะหายเป็นต้น การกระทำอาจารย์วัตรนี้เป็นกิจที่อันเตวาสิกต้องใส่ใจไม่เพิกเฉยให้ความสำคัญเสมอเหมือนว่าท่านเป็นบิดามารดาผู้ให้คำแนะนำสั่งสอนเวลากระทำวัตรต่อท่านจึงให้คิดว่าท่านเป็นเหมือนบิดาและมารดา

อภิปรายผล

อุปมาขณิกกับสัททวิหริกแน่นแฟ้นเรียกว่า อุปมาขณิกกับสัททวิหริกวัตร องค์ประกอบที่ให้ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับอันเตวาสิกแน่นแฟ้นเรียกว่า อาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรเป็นการเอาใจใส่ต่อกันและกันด้วยความเอื้อเพื่อเกื้อกูลทุกเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เพื่อ (1) ควรสร้างความตระหนักในความเป็นพระสงฆ์หรือสมณสัญญาของตัวพระสงฆ์เองเป็นสำคัญ (2) พระสงฆ์ในชุมชนสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าอาวาส พระอุปัชฌาย์ และพระวิปัสสนาจารย์ ควรเอาใจใส่ดูแลและเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในเรื่องการ

ปฏิบัติตนในสังคมและการปฏิบัติภาวนาอย่างถูกวิธี (3) พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นบุคคลสำคัญในการร่วมกันสวดสวดดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของพระ สงฆ์ และเอื้ออำนวยให้พระสงฆ์มีโอกาสได้ปฏิบัติภาวนาและเป็นพระสงฆ์ที่ดี ที่มีผลต่อการพัฒนาด้านการศึกษา และการออกกฎระเบียบในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารอย่างเหมาะสม เป็นต้น (อัญชลี ปิยปัญญา วงศ์ และสุปรียส์ กาญจนพิศศาล, 2559: บทคัดย่อ)

ดังนั้น วัตรทั้งหมดนี้มีสาระเพื่อให้ความเอื้อเพื่อต่อกัน สร้างความอบอุ่น ความเป็นกัลยาณมิตรสร้างสายสัมพันธ์ต่อกันทั้งด้วยภาพและจิตภาพ ซึ่งเมื่อผู้เป็นศิษย์มีอายุพรรษาเกิน 5 ไปแล้ว แม้จะแยกย้ายกันไปอยู่ต่างถิ่นที่ แต่ก็ยังคงความเป็นศิษย์-อาจารย์กันอยู่อย่างเหนียวแน่น ทั้งพร้อมส่งมอบวิชาอันมีคุณค่าต่อกันไป แม้โครงสร้างของสงฆ์มีลักษณะที่ตายตัว ไม่ยืดหยุ่น แก้ไขได้ยากเพราะอยู่ในรูปแบบสลับซับซ้อนและความหลากหลายของสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลทำให้การทำงานขององค์กรสงฆ์ขาดประสิทธิภาพ ขาดพลวัตร และไม่อาจบรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2544: 287–293)

ความงอกงามของวิชาที่ได้เรียนมาจากพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์อย่างใกล้ชิดจะเพิ่มขึ้นอย่างไม่รู้จบ ยิ่งใช้วิชาก็ยังเพิ่มปริมาณแตกฉานขยายต่อเนื่องเรื่อยไป เพราะได้อาศัยหล่อแห่งความงอกงาม คือศรัทธา ดังพุทธภาษิตว่า “สพฺพธา พิชฺ ติโป วุณฺณิ ศรัทธาเป็นพืชร ความเพียรเป็นฝน” อาณิสสยังใหญ่ที่ได้จากวัฒนธรรมและจารีตการศึกษาแบบนี้ ก็คือ ทั้งอาจารย์ทั้งศิษย์ได้เรียนรู้จากกันและกัน เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่กันและกัน เกิดศรัทธาในกันและกัน เอื้อเพื่อเกื้อกูลกันสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกัน (พระราชปริยัติกวี, 2562: 34)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

การปฏิบัติหน้าที่ของอุปัชฌาย์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดสุโขทัย ควรจัดระบบการบริหารการปฏิบัติหน้าที่ของอุปัชฌาย์อาจารย์ในการอบรมอโศกติกาด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการสงเคราะห์ ด้านการรักษาพยาบาล ด้านการปฏิบัติในพระธรรมวินัยและแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของพระอาจารย์ควรปรับการอบรมดูแลอย่างชัดเจนเป็นระบบให้พระภิกษุสามเณรเป็นศาสนทายาทที่ดี

แนวทางการสร้างศาสนทายาทที่ดีต้องเริ่มจากการศึกษาส่งเสริมให้มีการศึกษาด้านนักธรรมบาลีศึกษาสนับสนุนด้านของทุนการศึกษาพร้อมทั้งนำปฏิบัติในเรื่องของพระวินัย คือความประพฤติทางกายวาจาจิตในหลักความรู้ในด้านจริยธรรมและสมณสารูป

แนวทางการสร้างศาสนทายาทที่ดีพระอุปัชฌาย์ต้องมีหลักในการอบรมสั่งสอน

ให้ความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกกล่าวคือถ้าประชาชนที่ลูกศิษย์ที่ดีด้วยแนวทางในการปฏิบัติ ชี้แจงแสดงพระมีหน้าที่พื้นฐาน 4 อย่าง ศึกษา ปฏิบัติ สั่งสอน ปกป้อง ถ้าเข้าใจหลัก 4 อย่าง นี้และปฏิบัติได้ จะได้ศาสนทายาทที่ดีเป็นแบบอย่างที่ดีในพระพุทธศาสนา

สรุป

ต้นพุทธกาลที่พระพุทธองค์ออกประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ยังไม่ได้กำหนดให้ภิกษุใหม่ต้องถืออุปัชฌาย์วัตรทำให้กุลบุตรเหล่านั้นเมื่อบวชแล้วไม่มีใครคอยให้การศึกษอบรมเรื่องมรรยาทหรือข้อปฏิบัติต่างๆ จึงพากันประพฤติดีเสียหยเช่นนุ่งห่มจีวรไม่เรียบร้อย การกระทำนั้นไม่สมควรไม่เหมาะสมไม่ใช่กิจของสมณะมิได้ทำคณที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสหรือทำคณที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลยแต่กลับจะทำคณที่ยังไม่เลื่อมใสให้ไม่เลื่อมใสคณที่เลื่อมใสอยู่แล้วกลับคลายความเลื่อมใสไปเป็นอย่างอื่น

หลักอาจารย์วัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท (วัตรที่อันเตวาสิกพึงปฏิบัติต่อพระอาจารย์) อาจารย์วัตร คือวัตรที่อันเตวาสิกพึงปฏิบัติต่อพระอาจารย์กล่าวโดยสรุปเฉพาะด้านที่สำคัญได้แก่ อันเตวาสิกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถ้าอาจารย์ต้องการจะให้เรียน พึงคอยศึกษาเล่าเรียนจากท่าน ถ้าอาจารย์เกิดความไม่ยินดีคิดจะสึก อันเตวาสิกพึงช่วยระงับ เมื่ออาจารย์กำลังกล่าว ไม่พึงกล่าวสอดขึ้นในระหว่าง รักษาน้ำใจของท่านมีความเคารพจะไปไหนบอกลา เอาใจใส่พยาบาลเมื่อท่านอาพาธคอยดูแลท่านตลอดชีวิต

หลักอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรในคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน คือ อาจารย์พึงสงเคราะห์ อนุเคราะห์อันเตวาสิก ด้วยสอนบาลีและอรรถกถา ด้วยให้อาพาและอนุศาสนา เป็นต้นนั้น การปฏิบัติของอาจารย์ต่ออันเตวาสิกนั้น ก็เช่นเดียวกันกับ อาจารย์วัตรฯ คือเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมาจากครูบาอาจารย์ในสมัยก่อน

แนวทางการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรของคณะสงฆ์จังหวัดสุโขทัย พระอุปัชฌาย์และอาจารย์จะต้องตั้งตนเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติและคุณของพระอุปัชฌาย์เพื่อเป็นแบบอย่างแก่อันเตวาสิกได้ดีประพฤติตนปฏิบัติตนนั้นเป็นการสร้างศาสนทายาทที่ดีในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาต่อไป และการสร้างศาสนทายาทที่ดี คือพระสังฆาธิการที่มีหน้าที่โดยตรงจะประชุมปรึกษาหารือ ในแนวทางการแก้ปัญหาเรื่องที่เกี่ยวข้องของพระสงฆ์ ช่วยกันรับผิดชอบอย่างเต็มที่ และจริงใจอาจารย์ควรเอาใจใส่ดูแลอันเตวาสิกให้ดี เพราะเมื่ออันเตวาสิกได้รับการสั่งสอนที่ดีแล้ว เขาเองก็จะเอาใจใส่ต่ออาจารย์ โดยการเป็นลูกศิษย์ที่ดี เป็นศาสนทายาทที่ดีเอง คือการที่อาจารย์ทั้งหลายทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้เขา

บรรณานุกรม

- คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียง. (2539). **นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเชียง.
- พระครูพิศิษฐ์อรรถการ (สะอาด วรบุญโญ). (2564). เจ้าอาวาสวัดพระพายหลวง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย. **สัมภาษณ์**. 2 พฤษภาคม.
- พระครูสุตวิริยสุนทร (บรรจง สุขชาติ). (2564). เจ้าคณะตำบลวังน้ำขาว เจ้าอาวาสวัดห้วยไคร้ ตำบลวังน้ำขาว อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย. **สัมภาษณ์**. 29 มีนาคม
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. (2539). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบุญเลิศ ถาวโร. (2564). วัดพระพายหลวง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย. **สัมภาษณ์**. 4 เมษายน.
- พระเมธีวราภรณ์. (2553). **เบญจศีลเบญจธรรมอุดมชีวิตของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นบุญ.
- พระราชปริยัติกวี. (2562). “การศึกษาสงฆ์สมัยพุทธกาล”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุขวโรทัย (จง จตตมโล). (2564). เจ้าอาวาสวัดสังฆาราม ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย. **สัมภาษณ์**. 1 เมษายน.
- พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2544). **รัฐกับศาสนาบทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2541). **หัวใจพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า เจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2532). **วินัยมุข เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.
- อัญชลี ปิยปัญญาวงศ์ และสุปรียส์ กาญจนพิศศาล. (2559). “สมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยในมุมมองของพุทธปรัชญา”. **รายงานวิจัย**. คณะพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.